

H

1914 okt. 5

Aurel C. Popovici román politikus feljegyzése a Román Nemzeti Pártnak a gr. Tisza István miniszterelnökkel folytatott tárgyalásokon előadott igényeiről¹

PA AA, Bonn, Öst. 104, Bd. 13. A 25.319
(Német nyelvű gépelt irat fordítása)

1. Magyarország állami egységének és szuverenitásának teljes megőrzése mellett elsősorban foganatosítandó volna a románok lakta megyék nemzetiség szerinti elhatárolása, illetőleg lekerekítése. Ez az egyszerű közigazgatás-technikai rendszabály könnyen keresztülvihető volna, ugyanis az etnikailag román megyékhez egészen feleslegesen a nyelvhatárról magyar népességelemek mutatkoznak odacsatolva, amelyeket nagyon egyszerűen a határos magyar megyékhez lehet csatolni.

2. Az egész magyarországi románság — amely a hivatalos magyar statisztika szerint 3 millió lelket tesz ki — beosztása 70 színromán, éspedig kontingentált választóköribe, azaz olyanokba, amelyekben a román nemzetiségű választóknak legalább 70%-os többségük van. A ma érvényes választójogi törvény alapján ez keresztülvihetetlen volna. A választójogi törvényt tehát a magyarországi románok vezetőivel egyetértésben meg kellene változtatni. Ezekben a román választókerületekben csak román nemzetiségű magyar állampolgárt legyen szabad jelölni, akinek nemzetiségét akár a magyarországi görög katolikus román, akár a görögkeleti román metropolitának kellene igazolnia.

3. A románok egy bizalmi emberének tárca nélküli miniszterré való kinevezése, aki e minőségében minden magyar kormánytagja volna, és Magyarország román népének érdekeit kellene képviselnie a közigazgatás, igazságszolgáltatás, közoktatás minden ágában, a gazdasági kérdésekben stb.

4. Minden románok lakta megyében román nemzetiségű legyen a főispán és az összes többi köztisztviselő, és a nem románok közül csak olyat nevezzenek ki tisztviselővé, aki szóban és írásban tökéletesen bírja a román nyelvet. Evégett minden nem román tisztviselőjelöltnek vizsgát kellene tennie egy román tanári testület előtt.

5. Eltörölnöd minden magyarosító irányzatú törvény, például a magyar nyelv bevezetésére vonatkozó törvény az egyházi, állami és községi népiskolákba a románság között; az Apponyi-féle törvény; a telepítési törvény stb.

6. Miután a magyar állam nem alapított a románok részére egyetemet és semmiféle román közép- és népiskolát, ezért négy éven belül állami eszközökből életre kell hívni:

a) egy teljes román egyetemet egy görög katolikus és egy görögkeleti teológiai fakultással, egy jogi, egy filozófiai és egy orvosi karral, amelynek előadási nyelve román lenne. Csak a jogi karon legyen két tárgy magyar előadási nyelvű, és a bölcsészkaron adják elő a magyar nyelvet mint olyat és irodalmát magyarul.

7. Két éven belül alapíttassék:

a) hat román főgimnázium;

b) négy román reáliskola;

c) minden megyében, amelyet románok laknak, egy-egy kizárólag román tannyelvű ipariskola, mezőgazdasági, gazdasági iskola.

¹ A fejlécben foglaltak az irat kezdetén a következőképp szólnak: „A dr. Aurel Popovici által megfogalmazott pontok, amelyeket annak idején a magyarországi románok vezetői mind előterjesztettek gróf Tisza magyar miniszterelnöknek. — A Külüggyel ezt dr. Aurel Popovici 1914. október 5-én közölte.”

8. Minden görög katolikus és görögkeleti román egyházi iskolában, továbbá minden állami és községi iskolában a románság közepette kizárólag román a tannyelv. A magyar nyelvet továbbra is kötelező tantárgyként oktassák a román középiskolákban, éspedig minden osztályban heti négy órában. A népiskolákban azonban a magyartanulás csak akadályozza a román gyermekeket előmenetelükben, és a magyar tanítókat és tanfelügyelőket a román gyerekek kimondhatatlan és egyben teljesen céltalan zaklatására indítja.

9. A magyar kormány a két román egyház, a görög katolikus és a görögkeleti támogatására egyenként évi 1 1/2 millió Korona támogatást nyújt.

10. A magyar nyelv mellett minden románok lakta megyében a hatóságok a román nyelvet a lakosokkal való közlekedésben éppúgy használják, mint a magyart. Minden közhivatalnak román nyelven is közzé kell tennie minden közleményét, felhívását, feliratát stb., és minden román nemzetiségű magyar állampolgárnak joga van anyanyelvre használatára minden közhivatalban, amely a románok közt fennáll. Ezen a románok lakta vidéken mind a magánosoknak, mind az ügyvédeknek joguk van beadványaikat és beszédeiket románul fogalmazni, illetve előadni és határozatokat ezen a nyelven elnyerni. Tehát: kétnyelvűség mindennemű állami és községi hatóságnál.

11. Minden olyan községben, ahol 10% német él, legyen egyenjogú mind a három nyelv, azaz a magyar, a román és a német, és használhassa minden polgár bármelyiket fakultatíven minden hatóságnál.

12. Mindazokat a községeket, amelyeket nemrégiben kényszerűen a hajdúdorogi görög katolikus magyar püspökségben egyesítettek, vissza kell adni a román püspökségeknek.

13. Nevezzenek ki egy-egy román államtitkárnak a belügyminisztériumba, azután az oktatásiügyi és a földművelési minisztériumba.

14. Deklaráltassék Magyarország egész románsága „a Magyar Korona, ill. Magyarország román nemzetének”, amelynek joga van nemzeti zászlaját szabadon használni.

I

1914 okt. 6

Hosszú László (Hosszu Vazul) g. kat. román püspök magánlevele gr. Tisza Istvánhoz a Meşianu érsekhez intézett Tisza-levél tartalmáról és nyilvánosságra hozataláról

Ref. Zsinati Levéltár, Tisza-iratok 9:25/20–23
(Sajátkezű levél)

Kedves Barátom!

Folyó október hó 1-én Bethlenre utaztam meglátogatni Pálékat és a náluk gondozott sebesülteket. Amit ott láttam, igazán meghatott, és ha minden főúri és más tehetősek kúriájában hasonló gondoskodás történt volna a sebesültekről, óriási teher hárult volna el az állam vállairól.

Bethlenről Besztercére utaztam, meglátogatni az ottani kórházakban elhelyezett sebesülteket. Ott értesültem Pap Simon visói főszolgabírótól az oroszoknak Máramarosba történt beözönléséről és egyházmegyém számos községének pusztulásáról.

Besztercéről Naszódra mentem át, hogy október 4-én Ő Felsege névnapján az ottani tanuló ifjúsággal együtt könyörögjünk Ő Felsege jólétéért és fegyvereink győzelméért, mely imákat különben az egész egyházmegyére nézve elrendeltem. Igyekeztem mindenütt a közönségbe lelket önteni, mert a most már nemcsak Bukovinából és Galíciából átvonuló menekülők látása, hanem a máramarosi sőt most már saját menekülőink által nyújtott látvány a közönséget végleg elcsüggesztette.